

ного мислення майбутніх учителів музики. Тому на сучасному етапі все більш актуальною постає проблема дослідження та вивчення акмеологічних особливостей розвитку креативного мислення.

Література

1. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионализма. — М. : Изд-во Московского психолого-социального ин-та; Воронеж : НПО «МО-ДЭК», 2004. — 752 с.
2. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : монографія. — К. : НПУ, 2008. — 378 с.
3. Лазурский А.Ф. Классификация личностей : Психология индивидуальных различий. Хрестоматия / [Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.Я. Романо-ва]. — М. : ЧеРо, 2000. 796 с.
4. Москаленко В.Г. Теоретичний та методичний аспекти інтерпретації: Автореф. дис... д-ра мистецтвознавства: 17.00.02 — К. : КДК імені П.І.Чайковського. — К., 1994. — 24 с.
5. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. / К.Роджерс : Пер. с англ. — М. : Издательская группа «Прогресс», «Универс». 1994. — 480 с.

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕМПАТІЇ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ДИТЯЧИХ ХОРІВ

УДК 378.016:78.071.4-051:159.942

Гавран І.А.

У статті здійснений функціональний аналіз емпатії майбутніх керівників дитячих хорових колективів. Основними функціями виокремлені: світоглядна, когнітивна, комунікативна, креативна, гедоністична.

Ключові слова: емпатія, музично-педагогічна діяльність, керівник хорового колективу, диригент, мистецтво.

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЭМПАТИИ БУДУЩИХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ДЕТСКИХ ХОРОВ

Гавран И.А.

В статье осуществлен функциональный анализ эмпатии будущих руководителей детских хоровых коллективов. Основными функциями выделены: мировоззренческая, когнитивная, коммуникативная, креативная, гедонистическая.

Ключевые слова: эмпатия, музыкально-педагогическая деятельность, руководитель хорового коллектива, дирижер, искусство.

FUNCTIONAL ANALYSIS OF EMPATHY FUTURE LEADERS OF CHILDREN'S CHOIRS

Gavran I.A.

The article is devoted to functional analysis of empathy future leaders of children's choral collectives. The main allocated vision, cognitive, communicative, creative, hedonic function.

Key words: empathy, musical-pedagogical activity, the head of the choir, conductor, art.

У професійній музично-педагогічній реалії вагому актуальності набула проблема пізнання педагогом особистості учня, яка безпосередньо пов'язана з гуманістичними тенденціями сучасного виховного процесу. Головним та безперечним виявляється той факт, що між продуктивністю музично-педагогічної діяльності та ефективністю пізнання педагогом особистостей учнів існує тісний зв'язок. Однією з важливіших психологічних здатностей у процесі спілкування та пізнання педагогом особистостей своїх вихованців займає емпатія. Здатність до співпереживання не тільки збільшує адекватність сприйняття «іншого», але призводить до ефективності позитивних взаємостосунків з учнями. У процесі пізнання особистості основного значення набувають механізми децентрації та ідентифікації: здатність подолати власний егоцентризм, подивитися на ситуацію не з власної позиції, а очима своїх вихованців, здатність зрозуміти та прийняти їхню точку зору. Адекватність, заглиблення та повнота пізнання особистостей вихованців можлива не тільки завдяки загально-педагогічним здібностям, але й завдяки спеціальним вмінням, які можуть бути сформовані в процесі професійної психолого-педагогічної підготовки студентів як керівників дитячих хорів.

Метою статті є визначення основних функцій, що безпосередньо впливають на розвиток емпатії майбутніх керівників дитячих хорів. У широкому розумінні дефініція «емпатія» охоплює собою велике коло явищ емоційного та духовного життя людини, є невід'ємним елементом духовної культури. На думку науковців (Б.Берне, А.Орлов, К.Роджерс та ін.), емпатія є особливою здатністю до співпереживання, відчуття стану іншої людини. Науковець А.Маркова розрізняє раціональну емпатію (порозуміння), емоційну емпатію (співчуття), діючу та випереджуючу емпатію (допомога, сприяння, передбачення, ввічливість) [3].

У більшості сучасних психологічних та психолого-педагогічних досліджень емпатія розглядається найчастіше в аспекті міжособистісних відносин. Загальноновизнано, що емпатія є професійно значущою рисою для педагога й оволодіння культурою емпатійності є однією з умов успішного здійснення процесу спілкування. Моделювання організації творчої діяльності з акцентуалізацією на емпатійність як одну із провідних характеристик особистості педагога досліджують Г.Андреев, Т.Василишин, О.Киричук, І.Первін та ін. Проблема творчого розвитку особистості у процесі диригентсько-хорової підготовки розглянуто в працях С. Казачкова, М. Канерштейна, І. Мусіна. Відомо, що розвиток емпатійних взаємин на хорових заняттях формується в процесі навчання. Так, окремі проблеми взаємодії керівника хору з хоровим колективом і стилю педагогічного керівництва розглядаються у працях відомих керівників виконавських колективів А.Авдієвського, В.Мініна, К.Пігрова, К.Птиці, П.Чеснокова; проблеми оволодіння активно-творчо-контактним стилем керування хоровим колективом – А.Козир.

Музично-педагогічна діяльність майбутніх керівників дитячих хорів має складну функціональну структуру, адже під функцією, у філософському аспекті, розуміють відношення двох груп об'єктів, у якому зміна одного з них

спричиняє зміну іншого. Розглядаючи емпатію як здатність до співпереживання, емоційно-почуттєвого стану вчителя музики у якості керівника дитячого хорового колективу, що є одним із головних психологічних елементів його особистості нами визначено наступні функції цього процесу: *світоглядна, когнітивна, комунікативна, креативна, гедоністична*. Від взаємозв'язку вищеназваних функцій, на нашу думку, великою мірою залежить ефективність розвитку емпатійності керівника хорового колективу, морально-психологічна атмосфера на хорових заняттях та результат художньо-творчої, музичної діяльності.

Світоглядна функція, яка є стрижнем культури, що об'єднує у свідомості керівника хорового колективу знання про світ та самого себе, визначає пріоритет тих чи інших цінностей. Світогляд, як цілісне уявлення про природу, суспільство виявляється у системі цінностей ідеалів особистості, включає сукупність знань про світ, почуття, ставлення, оцінки, переконання тощо. Ця функція співвідноситься з поняттям духовності, що санкціонує культурний спосіб життя, констатує сутність культури як сферу загальнолюдських цінностей, до яких ми відносимо емпатію. Тому необхідним є формування гуманістичного світогляду в освітньому процесі, тобто розвитку емпатії – особистісної якості керівника хорового колективу, яка формується у свідомості та проявляється у його професійній діяльності. Емпатійність акумулює у собі знання та розуміння вищих духовних ідеалів, здатністю керуватися ними на практиці. Світоглядна функція об'єднує художню картину світу та гуманістичну концепцію розвитку особистості.

У загальній системі світоглядної орієнтації особистості, яка поєднує емоційні та раціональні форми осягнення оточуючої дійсності, розрізняють світовідчуття, світосприйняття, світосприймання, світорозуміння. Характер чуттєво-емоційних та понятійних образів бере участь у сприйнятті, осмисленні та переживанні. Залежно від того, яке місце посідають ці образи в структурі суспільної свідомості людини, відокремлюють філософський, науковий, міфологічний, релігійний і художній світогляди. І.Зязюн наголошує на закономірності зосередження в естетичному почутті, викликаному мистецьким твором, етичних норм та всіх психологічних складників людської духовності, завдяки чому сприйняття художнього твору, передусім, через почуття і переживання особистості дозволяє їй дійти до глибинних психологічних зрушень, очищення, катарсису, мотивованих ідеалів, життєвих цілей [1, с.83].

Емоції та почуття – важливі компоненти внутрішнього світу особистості. Ніде людські почуття не виявлені в такій адекватній формі, як у мистецтві. Сама поява творів мистецтва була зумовлена необхідністю передачі від людини, від покоління до покоління загальних, культурних форм емоційно-почуттєвого досвіду. Не применшуючи ролі емпатії у такому аспекті для музично-педагогічної діяльності, слід звернутися також до менш поширеної точки зору на емпатію як умову творчості, як на специфічно-пізнавальний процес, який характеризується здібністю прийняти роль, перспективу, позицію іншої особистості. У цьому сенсі, з огляду на розвиток емпатійності керівника хору, вагомого значення набуває *когнітивна* функція, яка полягає у усвідомленні сприйнятих значень завдяки мисленню, відображенню, фантазії. Ця функція пов'язана з суб'єктивними характеристиками партнерів, з особливостями

їх прагнення до взаємопізнання, до необхідності розкрити психологічні якості особистості.

Сучасна філософська наука категорію «пізнання» трактує як процес ідеального освоєння реального світу. Реалізуючись у ході відображення його свідомістю, пізнавальний процес постає принципово творчим відображенням об'єктивної реальності, оскільки його результатом є не створення ідеальної копії наявного стану речей, а «повторення» в ідеальній, суб'єктивній формі того, що є. Саме такий ідеальний спосіб пізнання пояснює природу осягнення мистецтва, актуалізує значення особистих смислів пізнання, чуттєву конкретність сприйняття художніх образів, глибоко індивідуальну форму розуміння змісту мистецького твору. Пізнання мистецтва – процес складний, багатограний і глибоко індивідуалізований, що вимагає від кожного суб'єкта розуміння і відтворення у свідомості реально існуючих фактів, а також передбачає і суб'єктивні, інтуїтивні реакції, індивідуальне обмірковування та відчуття.

Процес пізнання у філософському розумінні – це «процес творчої діяльності людини, що формує знання, на основі якої виникають цілі та мотиви практичних дій» [6, с. 368]. Отже, перед керівником дитячого хору постійно виникає необхідність засобами навчання психологічно перенастроювати учнів на певні завдання, розвивати творчі можливості та виконувати різноманітні імпровізаційні завдання. Власне здатність до оптимального, емпатійного спілкування диригента є одним з основних компонентів його професійної майстерності, яка полягає у розвитку особистісного навчовального впливу на хор. Від цього залежить і морально-психологічний клімат у хорі та результат художньо-музичної діяльності.

Важливість *комунікативної* функції у процесі професійної діяльності керівника хорового колективу безперечна. Характерною рисою професійної сфери діяльності керівника є вміння створювати на заняттях атмосферу взаєморозуміння, враховувати спільні інтереси та формувати гуманні якості учасників хору. Такі взаємовідносини та професійні вміння досягаються, насамперед, через співпереживання та співучасть в емоціях «інших». Згідно з К.Роджерсом [4, с.27], здатність до емпатії існує тільки при наявності комунікативності і конгруентності (здатність перебувати в контексті з власними почуттями і здатність щиро виражати їх). Він звертає увагу на роль власних відчуттів, на їхнє вираження в ході педагогічного процесу. Тобто, готовність до контактів передбачає також здатність розуміти сенс художньо-творчої та художньо-педагогічної діяльності. Особливо в ситуаціях міжособистісних конфліктів, що трапляються в педагогічному колективі.

Неадекватність типових прийомів педагогічної діяльності та різноманітність педагогічних ситуацій об'єктивно стимулюють вчителя до творчості. Для будь-якого прояву творчості необхідним є вияв креативних особливостей студента, що розвиваються у творчому навчальному процесі. *Креативна* функція у цьому аспекті набуває вагомого значення, виражає здатність до трансляції інновацій, трансформації їх відповідно до конкретної педагогічної ситуації.

Креативна функція пов'язана з розвитком пізнавальної активності майбутніх керівників дитячих хорів, їх самостійності в художньо-творчій діяльності, які сприяють розвитку емпатійності, що ґрунтується на індивідуально-особистісному підході до осягнення музичних творів, потреб виявлення у му-

зиці засобу ефективного спілкування, становлення індивідуального стилю керівництва дитячим хоровим колективом. Керівникові для успішної роботи з хором необхідний зв'язок – реакція хористів на його діяльність (для визначення її ефективності), взаємне розуміння та взаємне збагачення. Учасники хору в процесі творчої взаємодії відчувають на собі безпосередній вплив керівника, що виражений у його переконаннях, поглядах та вчинках. У процесі творчого пошуку важливо спиратися на внутрішній механізм диригентської діяльності, що базується на чуттовому, невербальному сприйнятті музики та образному мисленні. Потрібне спілкування та психологічна взаємодія, долаючи на своєму шляху оболонку «того, що можна побачити», здатне охопити найтонші нюанси творчого процесу. Кожному диригенту необхідно відчути таке «занурення» себе у іншого, коли «я» та «вони» припиняють існувати окремо, і його внутрішнє виконання ніби безпосередньо знаходить свою звукову лінію, втілюючись у виконавських діях хорового колективу [2, с.332].

Вдала художньо-музична діяльність керівника хорового колективу передбачає наявність певних особистісних якостей та особливостей художньо-естетичної діяльності: «перенесення домінанти із сфери креативності у сферу художніх цінностей, світогляду та світовідчуття, розкриття естетичних параметрів художніх творів та вміння їх оцінювати з естетичної точки зору» [5, с. 6]. У ході нашого дослідження, яке присвячене функціональному аналізу розвитку емпатії керівників дитячих хорів, *гедоністична функція* займатиме пріоритетне місце.

Явище мистецтва співвідносні з естетичними цінностями, джерелом естетичної насолоди є художня форма, яка знаходиться у гармонійній єдності зі змістом. Музичне мистецтво включає: музичну творчість, як вид професійно-естетичної діяльності, у процесі якої уява переробляє враження спочатку в цілісний образ, а потім у мистецький витвір; музичний твір, як специфічний продукт естетичної діяльності, що цілісно вбирає в себе специфічні особливості автора; музичне виконання, як співтворчість автора та виконавця; музичне сприйняття, як художнє спілкування.

Гедоністична функція сприяє розумінню природи музичного мистецтва, здатність співпереживати, оцінювати під час роботи з учасниками художній зміст музики. Диференціація переживань у сфері мистецтва розкривається завдяки чуттєвим реакціям на художній твір – стан, настрої, емоції, почуття. Стан і настрої – найпростіші форми переживання мистецтва, в яких чітко не виявлено особистісне ставлення до предмета збудження реакції, не усвідомлено причину його дії. Ці фізіологічні форми належать до елементарних відчуттів, а не художніх переживань. А емоції та почуття, як психічний акт, народжуються тоді, коли у свідомості виникає образ, який оцінюється суб'єктом з особистісної точки зору. Емоційні та почуттєві форми виникають як осмислене ставлення до джерела художньої інформації. За Г.Шингаровим, пережити почуття – означає усвідомити причину, що *зумовила* його, співвіднести ці почуття з зовнішнім світом, вмістити у реальні взаємовідносини предметів [7, с. 93].

Здатність ідентифікувати себе з іншим, стати на його позицію, відчути емоційний вплив музики шляхом співпереживання художніх образів музичних творів сприяє формуванню емпатійності. Емпатію вважають найскладні-

ішим утворенням людської психіки, найзагадковішою якістю людини, яка уможливило проникнення у внутрішній світ іншої особистості на рівні цілісно-емоційного співпереживання. Отже, реалізація вищезазначених функцій уможливаються в процесі активної творчої співпраці керівника з дитячим хоровим колективом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посібник / Іван Андрійович Зязюн. — К. : МАУП, 2000. — 312 с.
2. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : монографія /А.В.Козир. — К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. — 380 с.
3. Маркова А.К. Психология труда учителя. /А.К. Маркова. — М. : Просвещение, 1993. — 312 с.
4. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Пер. с англ. /К.Роджерс. — М. : Прогресс; Универс, 1984. — 480 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : нав. посіб. /О.П. Рудницька. — Тернопіль : навчальна книга – Богдан, 2005. — 360 с.
6. Философский словарь [авт. сл. ст. : В.П. Андрущенко и др.] (Новые словари) — К. : А.С.К., 2006. — 1059 с.
7. Шингаров Г.Х. Эмоции и чувства как формы отражения действительности /Г.Х. Шингаров. — М., 1973. — С. 93.

ОСОБЛИВОСТІ ВОКАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 378.016:784-051:37.02

Лі Чуньпен

Стаття розкриває особливості вокального розвитку студентів інститутів мистецтв у навчально-співацькій діяльності. Визначено поетапність цієї роботи.

Ключові слова: вокальний розвиток, майбутній вчитель музики, навчально-співацька діяльність.

ОСОБЕННОСТИ ВОКАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ В УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Ли Чуньпен

Статья раскрывает особенности вокального развития студентов институтов искусств в учебно-певческой деятельности. Определены этапы этой работы.

Ключевые слова: вокальное развитие, будущий учитель музыки, учебно-певческая деятельность.

FEATURES VOCAL DEVELOPMENT OF FUTURE MUSIC TEACHERS IN TRAINING ACTIVITIES

Le Chun'pen

The article reveals the peculiarities of vocal development of students of the institutes of arts in teaching and singing activities. Defined stages of this work.

Key words: vocal development, future music teacher, teaching and singing activities.